

Laurențiu Nistorescu

Geția în epoca lui Oroles

1. Relația regelui Oroles cu dacii

Fapt prea puțin pus în evidență până acum, lapidarele referiri la geto-daci pe care le conține rezumatul făcut de Iustinus operei lui Trogus Pompeius prezintă interes pentru istoria noastră nu numai pentru atestarea unor suverani locali din prima parte a secolului II î.Hr. și a contextelor în care aceștia s-au manifestat (*incrementa Dacorum*, respectiv, confruntările armate cu bastarnii), ci și pentru consemnarea unui moment de cooperare politico-militară între geți și daci, care precede cu aproape un secol și jumătate unificarea politică din vremea lui Burebista și Deceneu. Pentru a ne convinge că așa stau lucrurile, ne vom întoarce la textul Istoriei lui Trogus Pompeius, așa cum a fost el rezumat prin Epitomele lui Iustinus.

Ca și Rubobostes, regele Oroles este menționat de Iustinus în cartea a XXXII a Epitomelor, cu diferența esențială că, în vreme ce Rubobostes este nominalizat doar în prolegomena cărții, menționarea lui Oroles se face exclusiv în corpul cărții propriu-zise. Întrucât plaja de acoperire cronologică a acestui capitol se întinde între anii 191-175 î.Hr., iar contextele în care sunt amintiți cei doi îi plasează cu certitudine în a doua jumătate a intervalului, avem a deduce – așa cum au procedat de altfel aproape toți comentatorii care s-au oprit asupra acestui aspect, inclusiv majoritatea celor care fac impardonabila eroare de a-l identifica pe Oroles cu Rholes – că cele două personaje sunt contemporane în sensul cel mai strict al termenului. În plus, atât Rubobostes, cât și Oroles sunt prezentați ca regi aflați într-o anumită relație cu dacii: cel dintâi, ca patronând o neexplicitată *incrementa Dacorum*, cel de-al doilea, ca exercitând o comandă militară nemijlocită asupra unui contingent de luptători daci. Nu avem însă, în această împrejurare, temeiul de a conchide că cei doi ar fi fost, simultan, suverani ai dacilor – și cu atât mai puțin ai unuia și aceluiași regat. Ne împiedică a proceda astfel nu numai faptul că, niciunde și nicicând, în istoria geto-dacilor, nu avem atestat vreun caz de cosuveranitate¹ (la urma urmei, neatestarea unei astfel de situații excepționale nu echivalează cu negarea în absolut a posibilității ei), cât mai ales faptul că celelalte elemente ale textului, dar și ale contextului dat, îi prezintă pe cei doi ca fiind implicați în proiecte politico-militare distincte, deși în mare măsură convergente.

O analiză mai atentă a informațiilor furnizate de cartea a XXXII-a a lui Iustinus și de prologul acesteia este de natură să clarifice situația. Înainte de fraza în care este

¹ Nici măcar cazul Burebista-Deceneu nu se încadrează în această situație, întrucât între cei doi exista un raport ierarhic prezentat explicit.

nominalizat Oroles², epitomatorul introduce un enunț notoriu în istoriografia noastră: „și dacii sunt un vlăstar al geților”. Or, întrucât tot Iustinus afirmă, chiar în prologul aceleiași cărți, că rege al dacilor este Rubobostes, nu avem alternativă la a constata că, la rândul său, Oroles este regele geților. De altfel, textul nu afirmă și nu sugerează că Oroles ar fi fost suveran al dacilor, ci doar că, sub comanda sa, dacii (mai exact, un corp militar al acestora, nu grupul etnic în ansamblul său) s-au comportat într-un anumit fel. Așa stând lucrurile, nu mai putem face abstracție de faptul cu totul excepțional – după cum excepțională, dar regretabilă este și ignorarea sa aproape completă în istoriografia noastră – că **dacii și geții s-au aflat într-o relație de cooperare politico-militară de durată³ cu cel puțin un secol înainte de momentul Burebista-Deceneu.**

Analiza textului ne îngăduie să evaluăm chiar și natura acestei cooperări militare, în sensul că putem afirma că avem de-a face cu o alianță asimetrică, în care hegemonia era exercitată de geți. Acest lucru este susținut nu doar de faptul că epitomatorul îi prezintă pe daci ca fiind o ramură a neamului getic, ci mai ales de gradul ridicat de supunere pe care-l dovedesc combatanții daci din armata lui Oroles față de acesta: deși, după prima înfrângere, luptătorii daci sunt supuși unor pedepse dezonorante, ei sunt prezenți sub comanda regelui get și în cea de-a doua bătălie, în care se comportă cu mai multă virtute, câștigându-și astfel reabilitarea. Subliniem, un asemenea grad de disciplină este excepțional nu prin el însuși, ci prin faptul că, implicând un contingent de militari străini⁴, el trebuia asumat de suveranul politic al acestuia – adică, explicit, de Rubobostes. Excepție ar face cazul, în sine neneglijabil, că dacii înrolați sub comanda lui Oroles ar fi fost mercenari. Dacă considerăm această situație prea puțin probabilă, este pentru că întâmplările se petrec într-un context în care atât Geția lui Oroles, cât și Dacia lui Rubobostes erau puternic motivate să coopereze, pe câmpul de luptă și nu numai, pentru respingerea bastarnilor.

Revenim astfel la rezumatul pe care Iustinus îl face narațiunii lui Trogus Pompeius, pentru a semnala că bastarnii sunt menționați atât în prolegomena cărții a XXXII-a, cât și în corpul acestei cărți, în pasajul care-l evocă pe Oroles. În pofida unor tentative de răstălmăcire, evocate la începutul acestei lucrări, nu poate exista dubiu asupra faptului că intervenția bastarnilor în evenimente este cea efectuată în anii 179-175 î.Hr.⁵ la cererea regelui macedonean Filip al V-lea, și nu, bunăoară, în vremea lui Octavian Augustus⁶. Această așezare cronologică este, de altfel, singura care verifică detaliile evenimentiale, așa cum ne-au fost ele transmise atât de Iustinus, cât și de Titus Livius⁷ și celelalte surse

2 Iustinus, *Epitome* XXXII, 3, 16: *Daci quoque suboles Getarum sunt, qui cum Orole rege aduersus Bastarnas male pugnassent...*

3 Suntem determinați să vorbim despre o cooperare de durată, întrucât textul lui Iustinus precizează că luptătorii daci s-au aflat sub comanda lui Oroles în cel puțin două campanii distincte, între care (după cum vom arăta) s-au scurs aproape cinci ani

4 Termenul de străin trebuie înțeles aici în sens politic, de supus al altei autorități, nicidecum în sens etnic

5 Iustinus afirmă limpede: *Regis Philippi propter ablatas sibi ciuitates alienatus in Romanos animus, et ob hoc alter filiorum Demetrius occisus, concitatieque ab eo Basternae transire conati in Italiam.*

6 Lica 1997, p. 15, unde se reia tema falsă a a confundării lui Oroles cu Rholes (aliatul lui Licinius Crassus din ani 29-28 î.Hr.), pentru a argumenta o nesustenabilă identificare a lui Rubobostes cu Burebista.

7 Titus Livius, 40, 58

antice⁸. Astfel, apariția unei stări de conflict între geți și bastarni este pe deplin lămurită de constatarea faptului că singura posibilitate a armatei lui Clondicus de a ajunge în sudul Dunării și, de acolo, în teritoriile Traciei lui Cotys, era traversarea prin domeniul teritorial getic. Coroborată cu nemulțumirile unei părți a aristocrației sud-tracice, ostilă aderării regelui trac Cotys la proiectul antiroman al curții macedonene, intervenția lui Oroles se vedește a fi nu un act necugetat de înfruntare a unei forțe armate net superioare numeric⁹, ci parte a unui plan de hărțuire a forței aflate sub comanda lui Clondicus. Deloc surprinzător, în acest tablou, este și rezultatul defavorabil al primei campanii antibastarne a regelui Oroles, care se confruntă cu o armată încă intactă în anul 179 î.Hr. – în vreme ce, cinci ani mai târziu, în iarna dintre anii 175 și 174 î.Hr., oastea getică are de înfruntat, și o face cu succes, o forță bastarnă mult diminuată după confruntările dure și îndelungate pe care le-a susținut împotriva dardanilor.

Dacă bastarnii, care nu se aflau în contact nemijlocit cu niciuna din forțele implicate în această confruntare supraregională și multigenerațională polarizată de Roma și Pella, au putut fi capacitați relativ ușor în conflict, cu atât mai firească este angajarea în aceeași serie evenimentială a dacilor lui Rubobostes, întrucât aceștia se aflau mult mai aproape atât de teatrele de război, cât și de centrele decizionale ale confruntării, de care erau de altfel legați prin multiple conexiuni economice, politice ș.a.m.d.. Statutul de vasalitate pe care deducem că regatul Daciei îl avea atunci față de cel al Geției, în temeiul vecinătății și al relației de înrudire etno-culturală, poate și religioasă¹⁰, constituie o explicație suficientă pentru implicarea dacică alături de geți – dar credem că pot fi luate în considerare și alte motivații. Cea căreia îi vom acorda mai jos o atenție specială, întemeiată pe gradul ridicat de verosimilitate pe care i-l acordă analiza convergentă a izvoarelor literare, are ca punct de pornire interesul special pe care Roma îl manifestă pentru intervenția bastarnă în regiune și mijloacele excepționale pe care le alocă, în plan militar, politico-diplomatic, implicit și economic, contracarării acesteia. Înainte însă de a evalua scenariul implicării romane în angrenarea dacilor și geților într-o formulă extinsă de cooperare politico-militară, considerăm util să zăbovim puțin asupra antecedentelor confruntării geto-bastarno-macedonene.

2. Poziția geților în contextul regional

Întrată într-o relativă acalmie odată cu încheierea celui de-al doilea război romano-macedonean, în anul 190 î.Hr., când regele Filip al V-lea este silit să accepte statutul de client al Romei, situația politico-militară din regiunea astăzi numită balcanică se inflamează

8 Plutarh, *Phyrrus* 26, 6; Orosius 4, 20, 34-35 ș.a.

9 Ne bazăm estimarea pe faptul că armata cu care bastarnii ajung pe teatrul de operațiuni din Dardania numără peste 30.000 de luptători, deși avem a presupune că a suferit unele pierderi în luptele cu geții și tracii, iar după semieșecul de pe Muntele Donuca, ni se spune explicit că un mare număr de luptători ai armatei care trecuse inițial Dunărea au optat să se întoarcă în teritoriile de rezidență din nordul moldo-basarabean – domeniul carpilelor.

10 Nu putem face abstracție de statutul dominant pe care-l avea, atât în domeniul pantracic, cât și în spațiile circumpontice, cultul și sacerdoțiul dionisiac

din nou după 183 î.Hr. Acest an se constituie într-un punct de cotitură al evoluțiilor din întregul *commonwealth* elenistic, datorită unor evenimente deopotrivă simbolice și de consistență structural-fenomenologică: pe de o parte, moartea aproape simultană a doi mari strategii străini, cartaginezul Hannibal și acheeanul Philopoemon, eliberează Roma de grija a doi adversari redutabili¹¹, care stânjeniseră semnificativ interesele în expansiune ale puterii italice în bazinul est-mediteranean, pe de alta, două importante regate elenistice, Pergamul și Bithynia, pun capăt războiului dintre ele, simplificând pentru un scurt moment ecuația militară microasiatică și circumpontică.

Nu putem trece cu vederea faptul că turbulențele din acest areal, care-și aveau originea în confruntările dintre diadohii alexandrini și fuseseră amplificate de acțiunile celților din cursul veacului III î.Hr., se repercutau nemijlocit asupra stării de lucruri din Pontul Stâng și regatul getic. Astfel, în anul 185 î.Hr., diplomații romani puteau să constate cu ochii lor faptul că regatul Pergamului se angajase în cursa pentru controlul Strâmtorilor, la concurență cu Macedonia, care-și instalase deja garnizoane în mai multe orașe de coastă ale Traciei¹² - pentru ca, doar un an mai târziu, Filip al V-lea să decidă masacrarea oponentilor din orașului Maronea (membri ai grupării aristocratice trace care se orientaseră politic spre Pergam sau Roma), iar mai apoi, sub pretextul unui transport de provizii către Bizanțion, să atace oastea principilor traci dizidenți, luându-l ostatic pe liderul acestora, Amadocus¹³. Dacă asupra relațiilor ce vor fi existat între aristocrația tracă ostilă Macedoniei și curtea getică nu putem decât specula¹⁴, nu putem avea nici o îndoială asupra faptului că nici cetățile grecești din Pontul Stâng, nici protectorii lor geți nu puteau privi indiferenți competiția pentru controlul principalei rute comerciale regionale¹⁵. De

11 Autoexilat în Asia Minor după înfrângerea de la Zama din 202 î.Hr., generalul Hannibal s-a dovedit capabil să mobilizeze noi și importante resurse militare împotriva Romei. În ceea ce-l privește pe liderul Ligii Acheene, generalul Philopoemon a evitat să se angajeze fățiș împotriva romanilor (ba chiar a încheiat o alianță cu aceasta, împotriva Macedoniei, în 198 î.Hr.), însă a acționat constant pentru menținerea independenței coaliției grecești față de puterea italică, ca și față de Macedonia. Moartea lui Philopoemon a accelerat destrămarea Ligii Acheene, proces în care Roma a jucat un rol activ, inclusiv prin stimularea insurecției antiacheene a Messenei și Lacedaemoniei, în același an 183 î.Hr.

12 Titus Livius, 39, 27. Eumenes nu făcea, de altfel, decât să reediteze gestul fostului său adversar Antioch al Siriei, care, în campaniile din anii 195 și 194 î.Hr., ocupase capitala Chersonesului Tracic, Lisimacheia, din aceeași preocupare pentru controlul Strâmtorilor.

13 Titus Livius, 39, 34-35

14 Nu ne putem îndoii de faptul că între elitele din regatele Traciei și Geției (state învecinate și cu o istorie îndelungată și complexă a interrelaționării, care erau, în plus, interconexate prin sacerdoțiul dionisiac, prin raportarea privilegiată la rețelele comerciale egeo-pontice și prin integrarea în *commonwealth*-ul elenistic) existau contacte intense, drept pentru care considerăm că incidente precum cel de la Maronea ori cele implicându-i pe principii Amadocus și Abrupolis (Titus Livius, 42, 13 și 40, Polybius 22, 18, Diodor din Sicilia 29, 33) își vor fi avut partea lor de contribuție la formarea atitudinii de ostilitate a Geției față de Macedonia. O asemenea prezumție este susținută și de faptul că, în pofida angajamentelor luate de regele Cotys la presiunea lui Filip al V-lea, traci se vor angaja în conflicte cu bastarnii care le traversau teritoriul, într-un mod care pare sincronizat cu acțiunile antibastarne ale regelui Oroles.

15 Analizând anumite aspecte ale fenomenului monetar din Pontul Stâng, din ultimul sfert al secolului III î.Hr., Emanuel Petac, Ștefan Vasiliță și Virgil Ioniță formulează ipoteza că orașul Bizanț își instalase hegemonia asupra acestei regiuni pontice, posibil sub forma unei ligi (Petac et alii 2010, pg. 182-185). Utilizarea de către Histria, dar și de Callatis, Tomis ș.a., a unor tipuri monetare care preiau iconografia emisiunilor bizantote este însă, chiar și fără interesanta ipoteză a ligii pontice, un argument solid în favoarea gradului ridicat de interes economic, implicit și politic, pe care-l generau în Pontul Stâng evenimentele din

altfel, în anul 180 î.Hr., deci chiar în anul în care Filip al V-lea își demara noul proiect antiroman prin cooptarea bastarnilor în planurile sale și probabil în relație cauzală cu aceste manevre, regele Eumenes al Pergamului încearcă să preia controlul navigației dintre Hellespont și Pontul Euxin, fiind însă oprit de intervenția flotei Rhodosului¹⁶. Operațiunea din Hellespont nu a fost însă decât unul din episoadele unui conflict mult mai amplu, având ca teatru de război o parte însemnată a bazinului pontic – fapt dovedit de tratatul de pace încheiat în 179 î.Hr. (și atragem din nou atenția asupra sincronismului cu campania declanșată de bastarni la solicitarea Macedoniei), între Pharnaces I și Mithridates al Armeniei, pe de o parte, și, respectiv, Eumenes al Pergamului, Ariarathes al Cappadociei și Prusias al Bithyniei, pe de alta¹⁷. În acest tratat, care pune capăt unui război derulat între anii 183-179 î.Hr., sunt menționate, ca garanți ai păcii, numeroase alte entități politico-militare din regiunea Pontului Euxin, aspect care ilustrează cât de ample erau implicațiile controlului Strâmtorilor: Heracleia, Mesambria, Chersonesul și Cyzicul¹⁸, regatul sarmaților (reprezentat de regele Gatal), Armenia (prin regele Artaxes), foarte probabil și Colchida (prin regele Acușilah), adică de pe toate malurile Mării Negre¹⁹.

Fie că Mesambria s-a implicat în tratativele de pace doar în nume propriu, fie că a acționat în numele mai multor orașe ale Pontului Stâng (între care, în acea epocă, existau relații efemere de colaborare, alternând cu mici confruntări locale²⁰), avem certitudinea că țărmurile getice ale Mării Negre au fost frontal afectate de evenimentele corolare acestui conflict²¹. De altfel, în deceniile premergătoare epocii lui Oroles, numărul actorilor politico-militari care acționau în acest areal se multiplicase semnificativ – în afara regimului celtic de la Tyllis (ajuns în etapa dezorganizării) și a unor factori de autoritate efemeri, precum cei exprimați de salba de regișori sciți din Țara Cavarnei²² sau de turbulentul principe Zoltes (adversarul lui Rhemaxos), aici mai făcându-și simțită intervenția, pe rând sau în concurență, bastarnii, sarmații și, firește, geții. Cei dintâi sunt explicit menționați, laolaltă cu aliații lor, ca traversând teritoriul cetății Apollonia (implicit și al celor situate la nord de aceasta) în timpul campaniei din 180-179 î.Hr. – dar avem a deduce, din interesul pe care Demetrios din Callatis îl arătase față de *epeludes*/nou-veniții de la gurile Dunării²³, că ei se făcuseră remarcați în mediul cetăților din Pontul Stâng cu cel puțin două decenii mai devreme. În ceea ce-i privește pe sarmați, sosirea acestora în vecinătatea orașelor Olbia și

Strâmtori.

16 Polybius 27, 7

17 Bârcă 2006-a, pg. 233-234, citându-l pe Polybius

18 Polyainos XXV, 2, 12

19 Textul integral al inscripției de la Olbia în onoarea lui Protogenes și discuții asupra datării, la Hojte 2005

20 Avram 2000, pg. 599 și urm.

21 Un argument suplimentar în favoarea acestei interpretări îl constituie faptul că, pentru perioada conflictului pontic și decadele care i-au urmat, atât în bazinul pontic, cât și în Mediterana Orientală sunt atestate numeroase informații epigrafice despre sclavi originari din teritoriile riverane – vezi, în acest sens, Avram 2007.

22 Ne referim la formațiunea politică din contingenta orașelor Callatis și Dionysopolis, peste care vor domni, în secolul II î.Hr., basileii Ailios, Akrosas, Charaspes, Kanites, Sariakes și Tanusa (cunoscuți aproape exclusiv prin emisiuni monetare – Preda 2008, pg. 259-260), care pare a fi un principat născut (sau emancipat) din așa-numitul regat de la Tyllis, pe fondul anarhiei create de dispariția acestuia.

23 Informație preluată de la PseudoSkymnos I, 797

Tyras, cu o generație sau două înaintea momentului Oroles, fusese de natură să pustiască așezările deschise din preajma celor două cetăți, o repopulare parțială a lor petrecându-se, ca reflex al reinstaurării unui factor de ordine, abia în preajma anului 200 î.Hr.²⁴ La rândul lor, geții dobândiseră, cel puțin începând cu momentul Rhemaxos²⁵, statutul de protectori ai coloniilor vest-pontice.

Momentul Rhemaxos are, de altfel, pentru problematica getică din epoca Oroles, relevanța antecedentelor, drept pentru care ne vom opri puțin asupra sa. Până în prezent, singurul izvor cunoscut care-l atestă pe Rhemaxos, unul de primă mână însă, este o inscripție epigrafică emisă de comunitatea Histriei în onoarea unui anume Agatocles al lui Antiphilos. Există un larg consens al istoriografilor asupra faptului că inscripția datează din jurul anului 200 î.Hr., ea fiind în mod cert ulterioară anului 212 î.Hr., al declanșării revoltei autohtonilor împotriva așa-zisului „regat de la Tylis”, și anterioară anului 190 î.Hr., al desființării definitive a regimului celtic din Tracia sudică²⁶. Această datare ne obligă, în etapa de față a demersului nostru, să acceptăm că Rhemaxos este predecesorul nemijlocit al lui Oroles pe tronul regatului getic, între domniile celor doi putând fi acceptat probabilistic (însă doar la limită) cel mult un interregnum sau o domnie extrem de scurtă. Inscripția histriană este categorică în a menționa, în ordinea textului, că: a) la momentul dat, regele get Rhemaxos își exercita protectoratul asupra orașelor Sciției²⁷ (adică a tuturor cetăților din Pontul Stâng, precum și a teritoriilor continentale contingente acestora); b) încercarea unui alt actor politico-militar (principele trac Zoltes) de a substitui autoritatea lui Rhemaxos era privită ca nelegitimă de cetățile Pontului Stâng; c) domeniul asupra căruia își exercita autoritatea exclusivă Rhemaxos se extindea pe spații largi și în dreapta, și în stânga Dunării; d) principalul mijloc de acțiune politică utilizat de Rhemaxos era cel militar, armata aflată sub comanda acestuia având o structură permanentă²⁸ și multistratificată²⁹, net superioară tuturor celorlalte forțe militare ce acționau în regiune.

Toate acestea ne conduc spre concluzia că, în contextul declanșării revoltei tracilor sudici împotriva lui Cavarus, ultimul suveran al regatului de la Tylis, și, foarte probabil, în conexiune cauzală cu această răscoală, regatul getic se angajase, după 212 î.Hr., într-o amplă operațiune de reafirmare a suveranității proprii asupra teritoriilor sud-dunărene pe care le deținuse în mod exclusiv până în momentul invaziei celtice din 279 î.Hr. și al constituirii domeniului teritorial al celților de la Tylis. Că această restaurare de suveranitate la sudul Dunării constituia un program politic transgenerațional, având în spate susținerea

24 Bârcă 2006-b, pg. 158

25 Daicoviciu H. 1968, pg. 77-80, Cojocaru 2004, pg. 139-142.

26 Cojocaru 2004, pg. 139-142. În chestiunea datării, autorul se aliază opiniilor lui S. Lambrino, D.M. Pippidi și H. Bergson.

27 Termenul *Sciitia* este aici folosit pentru prima oară în accepțiunea geo-administrativă corespunzătoare actualei provincii Dobrogea

28 Evenimentele descrise în inscripția de la Histria se petrec pe durata mai multor luni, între începutul verii (înainte ca grânele să dea în pârg) și sfârșitul toamnei (după strângerea recoltei), cu continuitate de desfășurare și după acest sezon

29 Structura armatei lui Rhemaxos îi permite acestuia să disloce în garnizoana Histria întâi un contingent de 100 de oameni, apoi un altul de 600, cel de-al doilea fiind pus sub comanda fiului regal Phra(dmon) – aceste dislocări petrecându-se în condițiile în care, precizează textul inscripției, întreg ținutul era cuprins de război, geții fiind (deducem) nemijlocit implicați în lupte.

unui așezământ instituțional și nu gesturi voluntariste ale unor personalități izolate, ne putem convinge cu ușurință de îndată ce ne raportăm la precedentul Zalmodegikos³⁰. Suveranul get din generația anterioară celei căreia îi aparținea Rhemaxos ne apare deja ca fiind angajat într-un efort de reafirmare³¹ a autorității exclusive asupra teritoriilor sud-dunărene, efort aflat însă într-o fază incipientă, în care acțiunea regelui get de însușire a unor beneficii din activitatea comercială fluvială a coloniștilor greci nu era încă acceptată ca legitimă de Histria – în vreme ce, mai târziu, Rhemaxos va fi considerat ca singurul furnizor de securitate pentru întregul Pont Stâng. Analizate laolaltă, așa cum este firesc în cazul unor documente emise de o aceeași autoritate și referindu-se la o aceeași entitate etno-politică, momentele Zalmodegikos și Rhemaxos se dovedesc, așadar, ca reflecții ale unor etape în succesiune ale unui același proces evolutiv, în care actantul succeselor valorifică și dezvoltă realizările celui precedent³².

3. Raporturile geto-bastarne

La fel stau lucrurile, trebuie să conchidem, și pe relația Rhemaxos-Oroles, iar argumentele care să se adauge raționamentului logico-istoric în favoarea acestei interpretări nu lipsesc câtuși de puțin. Readucem în discuție, aici, expediția efectuată de regele macedonean Filip al V-lea, în anul 181 î.Hr., în Munții Haemus, operațiune care, așa cum afirmă aproape explicit de altfel chiar izvoarele care o relatează³³, a avut un vădit caracter de demonstrație de forță al macedonenilor, în contextul preparativelor pentru intervenția în regiunea balcanică a bastarnilor. Este greu de crezut că această demonstrație de forță i-ar fi putut viza pe scordisci, chiar în momentul în care aceștia erau cooptați în planurile antiromane ale curții de la Pella, primind rolul de a asigura ariergarda armatei de intervenție a bastarnilor. Rămâne, ca atare, să admitem că singurul factor politico-militar care-i putea îngrijora pe macedoneni, la nordul domeniului lor de hegemonie, erau geții – această concluzie fiind în mod categoric și repetitiv confirmată de relatările privitoare la campania bastarnă. Astfel, primul detaliu care ne atrage atenția este traseul urmat de oastea bastarnă în iarna anului 180/179 î.Hr.: mai întâi către ținuturile Apolloniei, iar de acolo, prin mijlocul regatului Traciei, spre Muntele Donuca și teritoriile râvnite ale dardanilor, respectiv, în apropierea ținuturilor aliaților scordisci. Opțiunea bastarnilor (și a comanditarilor lor macedoneni) de a efectua un larg ocol pe la sudul lanțului montan

30 Daicoviciu H. 1968, pg. 76-77. Evenimentele (relatate tot într-o inscripție histriană, ceea ce nu permite altă interpretare decât aceea că au în vedere unul și același regat getic de esență statală, nicidecum oarecari uniuni tribale) se petrec cu două-trei decenii înaintea confruntărilor dintre Rhemaxos și Zoltes.

31 Suntem determinați să vorbim despre o reafirmare de autoritate (și nu despre o primă afirmare), întrucât suveranitatea teritorială getică asupra teritoriilor în cauză fusese recunoscută anterior prin tratatul încheiat, la începutul aceluiași secol, între Dromichetes și Lisimach. Existența acestui instrument de drept – un tratat între două regate, prin care se reglementează litigiile de suveranitate teritorială – este încă un argument solid în favoarea acceptării că regatele în cauză, implicit cel getic, erau de natură statală.

32 În răstimpul scurs între domniile celor doi basilei geți este de plasat și domnia mai puțin cunoscutului Moskon, iar faptul că acesta își afirmă suveranitatea foarte aproape de gurile Dunării se înscrie în tabloul reconstituit aici de (re)construire a suveranității getice pe teritoriile sud-est-dunărene.

33 Titus Livius 40, 21-22, Florus (*Epitome* I, 28, 4), Vezi și supra, nota 136

al Haemusului, în loc de a urma firul Dunării, care ar fi avut avantajul teoretic de a-i duce direct în regiunea scordiscă, presupunea ample costuri suplimentare, atât în termeni cronologici (traversarea urma să dureze de peste două ori mai mult), cât și în termeni logistici – asigurarea hranei a devenit, de altfel, o problemă care a amplificat starea de conflictualitate cu facțiunile antimacedonene din regatul tracic. Dar bastarnii nu aveau de ales, întrucât fluviul traversa, pe tronsonul său dintre insula Peuce și ținuturile scordisce, regatul Geției, stat care făcea atunci (și, se pare, făcuse și anterior) dovada unei însemnate capacități de a-și asigura suveranitatea teritorială³⁴.

Avem suficiente motive să credem că starea de beligeranță dintre geți și bastarni s-a instalat înaintea campaniei balcanice a lui Clondicus, aceasta fiind, poate, moștenită din perioada anterioară așezării nou-veniților bastarni în teritoriile carpilor. Judecând după informațiile relevate de cercetarea arheologică recentă, vecinătatea cu carpicii a reprezentat, cu precădere în secolul III î.Hr., o problemă specială pentru regatul getic. Aici, la limita de nord a Podișului Central Moldovenesc, pe o fâșie care începe de pe râul Siret, din dreptul centrului protourban Zargidava³⁵, și atinge (sau chiar depășește) Prutul, erau concentrate, în generațiile premergătoare epocii Rhemaxos-Oroles, numeroase fortificații menite nu numai să controleze principalul drum comercial septentrional³⁶, ci și să închidă accesul prin văile care străbat acest podiș, spre interiorul regatului: Buhalnița, Cotnari-Dealul Cătălina, Moșna, Răducăneni și Țibana în județul Iași³⁷, Corni-Albești, Arsura, Bunești-Dealul Bobului, Crețești, Dumești și Fedești în județul Vaslui³⁸ ș.a. Dacă dezafectarea acestor fortificații³⁹ ar putea fi pusă în legătură (nu neapărat nemijlocită!) cu sosirea bastarnilor, cu certitudine, edificarea lor nu poate fi asociată acestora, marea lor majoritate avându-și începuturile în secolul IV î.Hr. (unele, chiar spre începutul acestuia), iar celelalte fiind amenajate cu cel puțin două generații înaintea instalării bastarnilor în nordul moldobasarabeian. O asemenea concentrare de cetăți și fortificații, singulară în spațiul getic până la începutul secolului II î.Hr.⁴⁰, are, trebuie să admitem, funcția de securizare a teritoriului pe care se exercita suveranitatea regatului geților, în raport cu un vecin ostil/concurent. La rândul său, acest vecin – în care nu avem motive să nu identificăm neamul carpilor – pare să se fi raportat față de geți tot în termeni de ostilitate/concurență, întrucât periferiile domeniului lor teritorial erau de asemenea înțesate, cel puțin pe tronsonul

34 Avem în vedere aici în primul rând faptul că Oroles și-a angajat armata împotriva bastarnilor, chiar și în condițiile în care aceștia au ocolit teritoriile eminentamente getice

35 RAN 23662.01. În perioada secolelor IV-III î.Hr. (primul nivel de locuire identificat), așezarea de la Negri-Brad pare a nu fi fost fortificată, în pofida unei locuiri relativ intense.

36 Funcția comercială a axei Siret/Hyerassos a fost valorificată de regatul getic prin dezvoltarea salbei de așezări cu profil urban Zargidava – Tamasidava – Piroboridava – Dinogetia, aflate unele față de altele la distanță de o zi de mers, asemenea orașelor grecești din Pontul Stâng

37 RAN 96165.01, 96487.02, 98211.01, 98694.01, respectiv, 97303.01

38 RAN 162032.01, 162158.01, 162951.01, 163217.02, 163743.02, respectiv, 166155.01

39 Ieșirea din uz a fortificațiilor menționate, care nu este datată decât generic în secolul III î.Hr., nu are caracter general, unele dintre ele (precum cele de la Moșna, Răducăneni sau Bunești-Dealul Bobului) continuând să funcționeze și în prima parte a secolului II î.Hr. În plus, în arealul acestor fortificații își continuă existența, și după momentul de contact geto-bastarn, numeroase așezări deschise.

40 În acest secol se va configura treptat o a doua mare concentrare de fortificații, cea din depresiunile Oltului superior, care – pe lângă evidenta sa funcție de apărare a salinelor și minelor din zonă – pare să fi avut și funcția de a delimita frontiera intracarpatică a regatului getic

corespunzător vecinătății cu regatul getic, cu cetăți și puncte întărite⁴¹.

Ni se pare deosebit de semnificativ faptul că, cel puțin pe acest sector, frontiera geto-carpică se suprapune aproape perfect limitei de difuzare în teritoriu a așa-numitei culturi Poienești-Lukașevka, realitate arheologică care este asociată bastarnilor⁴². Semnificația pe care o atribuim acestei convergențe este că limesul⁴³ de nord al regatului getic și-a îndeplinit funcția de delimitare teritorială a suveranității pe o durată istorică lungă, categoric multigenerațională, a conviețuirii în vecinătate a geto-bastarnilor⁴⁴, stare de fapt care nu poate fi disociată de evenimentele (și consecințele acestora) care au marcat prima generație a instituirii vecinătății dintre cele două entități⁴⁵. Or, în ceea ce privește bilanțul participării geților, pe de o parte, și a neamurilor așezate sub siglă bastarnă, pe de alta, la evenimentele primului sfert de secol II î.Hr. din arealul carpato-balcanic, autorii antici sunt clari și în consens: campania sud-dunăreană a lui Clondicus s-a încheiat cu un eșec multiplu, care a stopat, pentru aproape două secole, migrația spre sud a acestui neam, permițând geților o nouă epocă de afirmare.

Bibliografie generală:

I. Izvoare literare

Appian	Appian din Alexandria, <i>Historia Romana</i> , trad. White, H., Ed. Loeb, Harvard University Press 1972
Cicero	Cicero, M. Tullii Ciceronic <i>Orationes</i> , vol. IV, Long, George (ed.), Maclean, A.J. (ed.), ed. Whittaker & Co, London 1858
Demosthenes	Demosthenes, <i>The Letters</i> , ed. Goldstein, Jonathan A., Ed. Columbia University Press, New York 1968

41 Acestui „limes” carpic i-au aparținut, foarte probabil, fortificațiile de la Copălău (RAN 36612.01), Dersca (RAN 37020.01), Ibănești (RAN 37832.01), Stâncești-Bobeica (RAN 38152.03) ș.a.

42 În opinia noastră, această asociere este eronată atât vreme cât are caracter unilateral și nu-i privește pe bastarnii moldo-basarabeni ca fiind doar factorul hegemon al unei realități etnopolitice compozite, incluzându-i necesarmente pe carpi, așa cum o cere lectura integrată a surselor literare antice. Vom reveni asupra acestui subiect, limitându-ne deocamdată să semnalăm că autorii antici sunt mereu ezitanți în ceea ce privește încadrarea etnică a bastarnilor. Astfel, pentru Titus Livius (44, 26-27), bastarnii sunt gali, pentru Strabon (VII, 3, 17 și 5, 2) sunt ba germanici, ba scordisci, Plinius cel Bătrân (*Naturalis Historia* IV, 81) îi asociază germanilor, Tacitus (*Germania* 46) oscilează între germani și sciți, iar pentru Dio Cassius (LI 23, 3 și 24, 2) și Zosimus (*Historia Nova*, I, 34) ei sunt de neam scitic. De asemenea, este de reținut că atât Strabon, cât și Ptolemeu consemnează coexistența bastarnilor și carpilor în aceeași regiune.

43 Este, poate, util să precizăm că utilizăm aici termenul „limes” doar cu sensul generic de frontieră fortificată și nu pentru a sugera o analogie cu sistemul de protejare a frontierelor politice romane de mai târziu, care exprimă viziuni și suporturi tehnologico-instituționale radical diferite

44 În acest context, ieșirea din uz a unei părți a fortificațiilor getice de pe sectorul de vecinătate cu carpo-bastarnii trebuie interpretată nu ca o abandonare a frontierei, ci ca o mutație în concepția și mijloacele de apărare, precum și a raporturilor cu vecinii nord-estici. Nu este întâmplător, de altfel, faptul că practic toate evenimentele ulterioare care-i implică pe bastarni îi prezintă pe aceștia într-o oarecare asociere cu geții – fie că este vorba de angrenarea lor în episoadele „războaielor mithridatice” și campaniile lui Burebista, fie, mai târziu, de așezarea lor în avangarda acțiunilor militare ale lui Dicoemes.

45 Semnificația de frontieră a acestei linii de demarcație a fost semnalată și de Mircea Babeș, care, citând opinii mai vechi, sublinia caracterul acesteia de „graniță politică și militară” (Babeș 1977, pg. 82-83). În mod regretabil, informația n-a fost valorificată ulterior, în sensul constatării că factorul care a stopat expansiunea bastarnă spre Dunăre, regatul getic, trebuie să fi avut instrumentele socio-instituționale pentru această performanță – adică, explicit, atributele statalității.

- Diodor din Sicilia Diodor din Sicilia, Biblioteca Istorică, trad. Marin, Valentin, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2004
- Iordanes/Popa-Lisseanu 1986 Iordanes, Popa-Lisseanu, G. (trad.), Drăgan, J.C. (ed.), Getica, ed. Centrul European de Studii Tracice – Nagard, Roma
- Polybius Polybius, Istorie, vol. 1+3, Shuckburgh, Popescu, Virgil, Piatkowski, Adelina. (trad.), Ed. Științifică, București 1966
- Rufus Rufus, Quintus Curtius, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei*, vol 1+2, trad. Popescu, Gălășianu Paul, Smonescu, Dan, Gerota, Constantin V. Ed. Minerva, București 1970
- Strabon Strabon, *Geografia*, vol I, II, III, trad. Vant-Ștef, Felicia, Ed. Științifică, București 1972, 1974, 1983
- Titus Livius Titus Livius 1976, *Ab urbe condita*, vol 1+2, Marinescu Nour, A. (trad.), Ed. Minerva, București 1976

II. Literatura modernă - sinteze

- Petrescu-Dâmbovița et alii, 2001 Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), Istoria românilor - vol. I, Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Ed. Enciclopedică, București
- Ashley, James R. 2004 Ashley, James R., *The Macedonian Empire: The Era of Warfare Under Philip II and Alexander the Great, 359-323 B.C.*, Ed. McFarland, Jefferson
- Astin et alii VII/1, 2008 Astin, A.E., Walbank, F. W. (ed.), *The Cambridge Ancient History VII/1 – The Hellenistic World* - ed. Cambridge University Press
- Astin et alii VIII, 2008 Astin, A.E., Walbank, F.W. (ed.), *The Cambridge Ancient History VIII – Rome and the Mediterranean to 133 BC* - ed. Cambridge University Press
- Bârcă 2006-a Bârcă, Vitalie, *Istorie și civilizație. Sarmații în spațiul est-carpatic (sec. I a.Chr. – începutul sec. II. P.Chr.)*, ed. Argonaut Cluj-Napoca
- Bârcă 2006-b Bârcă, Vitalie, *Nomazi ai stepelor. Sarmații timpurii în spațiul nord-pontic (sec. II - I a.Chr.)*, ed. Argonaut Cluj-Napoca
- Caraganciu-Iliadi 2004 Caraganciu, Anatol, Iliadi, Gheorghe, Monedă și credit, ed. Academiei de Studii Economice din Moldova, Chișinău
- Dana 2008 Dana, Dan, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade – Istorie despre un zeu al pretextului*, ed. Polirom, Iași
- Daicoviciu H. 1968 Daicoviciu, Hadrian, Dacii, ed. Pentru Literatură, București
- Ferencz 2007 Ferencz, Iosif Vasile, *Celții pe Mureșul Mijlociu – La Tene-ul timpurii și mijlociu în bazinul mijlociu al Mureșului (sec. IV – II î.Hr.)*, ed. Luca, Sabin Adrian, ed. Altip, Alba Iulia
- Gheorghiu 2005 Gheorghiu, Gabriela, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului*, ed. Mega, Cluj-Napoca
- Gruen 1986 Gruen, Erich, *The Hellenistic World and The Coming of Rome*, Ed. University of California Press
- Iustinus/Sigert 1806 Justinus, Marcus Junianus, Pompeius (Trogus), Wetzel, Johann Christian, Friedrich, *Historiae Philippicae*, ed. David Sigert, Lipa
- Iustinus/Yardley – Develin 1994 Justinus, Marcus Junianus, Yardley, J.C. (trad.), Develin, Bob (introd.), *Justin's Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, ed. Oxford University Press, London
- Lica 2000 Lica, Vasile, *The Coming of Rome in the Dacian World*, Xenia 44, ed. Universitatverlag Konstanz GmbH
- Livy/Bettenson 1976 Livy, Bettenson, Henry, *Rome and the Mediterranean*, ed. Penguin Group, New York
- Menger 1994 Menger, Carl, *Principles of Economics*, ed. Libertarian Press Inc.
- Penrose 2008 Penrose, Jane, *Rome and Her Enemies: An Empire Created and destroyed by War*, ed. Osprey, London
- Polybius/Shuckburgh 1962 Polybius, Shuckburgh, Evelyn S. (trad.), *Histories*, Ed. Bloomington, London

- Pausanias/Jones 2000 Pausanias, Jones, W.H.S. (trad.), *Description of Greece – IV (VIII.22 - X)*, ed. Loeb Classical Library, London
- Popa-Lisseanu 2007 Popa-Lisseanu, G., Opreșan, I. (ed), *Dacia în autori clasici*, ed. Vestala, București
- Preda 1973 Preda, Constantin, *Monedele geto-dacilor*, Ed. Academiei RSR, București
- Preda 1994 Preda, Constantin (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României (EAIVR) vol I A-C*, Ed. Enciclopedică, București
- Preda 1996 Preda, Constantin (coord.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României (EAIVR) vol II D-L*, Ed. Enciclopedică, București
- Preda 2000 Preda, Constantin (coord), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României (EAIVR) vol III M-Q*, Ed. Enciclopedică
- Preda 2008 Preda, Constantin, *Enciclopedie de numismatică antică în România*, Ed. Enciclopedică, București 2008
- Rustoiu 2002 Rustoiu, Aurel, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană*, ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca
- Rustoiu 2008 Rustoiu, Aurel, *Războinici și societate în aria celtică transilvăneană - studii pe marginea mormântului cu coif de la Ciumești*, ed. Mega, Cluj-Napoca
- Smith 1857 Smith, William (ed.), *Dictionary of Greek and Roman Geography*, vol I-II, ed. Little, Brown & Comp., Boston
- Woodhorpe 1927 Woodhorpe Tarn, William, *Hellenistic Civilisation*, ed. Edward Arnold & Co, London

III. Literatură modernă - articole

- Avram 2000 Avram, Alexandru, *Istoria politică a coloniilor grecești din Dobrogea*, în „Istoria românilor”, vol I, Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe Alexandru (coord), ed. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologice, ed. Enciclopedică, București 2001, pg. 501-532
- Avram 2007 Avram, Alexandru, *Some Thoughts about the Black Sea and the Slave Trade before the Roman Domination (6th-1st Centuries BC)*, în Gabrielsen, Vincent, Lund, John (ed.), „Black Sea Studies –The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges”, Aarhus University Press, pg. 239-251
- Babeș 1977 Babeș, Mircea, Peuce – Peucini, în „Peuce VI – Studii și comunicări de istorie și arheologie”, ed. Muzeul Deltei Dunării, Tulcea
- Babeș 2001 Babeș, Mircea, *Spațiul carpato-dunărean în secolele III-II a.Chr.*, în „Istoria românilor”, vol I, Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe Alexandru (coord), ed. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologice, ed. Enciclopedică, București 2001, pg. 589-616
- Bandelli 2003 Bandelli, Gino, *Momenti e forme nella politica illirica della Repubblica Romana (229 – 49 AC)*, în „Dall’ Adriatico al Danubio – L’Illirico nell’eta greca e romana – Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli, 25-27 settembre 2003”, Fondazione Niccolo Canussio - ed. ETS, p. 95 - 140
- Benea 2004 Benea, Doina, *Istoricul cercetărilor arheologice de la Grădiștea de Munte*, în „Acta Musei Devensis – Daco-Getii”, ed. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva 2004, pg. 9 - 37
- Blăjan 1994 Blăjan, Mihai, *Așezarea fortificată de la Târnăvioara*, în “Ephemeris Napocensis” IV, Cluj-Napoca 1994, pg. 221-231
- Borangic 2011 Borangic, Cătălin, *Războinici nord-dunăreni în armuri de zale (sec. II a.Chr.-sec. II p.Chr.) – partea I*, în „Terra Sebus – Acta Musei Sebesiensis”, Sebeș, pg. 171-227
- Cojocar 2004 Cojocar, Victor, *Relațiile dintre greci și barbari la nordul și nord-vestul Pontului Euxin, reflectate în trei decrete din perioada elenistică*, în „Arheologia Moldovei” XXV, ed. Academiei Române, București, pg. 139 -152
- Daicovicu 1969 Daicovicu, Constantin, *Rubobostes=Burebistas?*, în “Acta Musei Napocensis” VI, Cluj 199, pg. 459-463

- Daicoviciu 1972 Daicoviciu, Constantin, Noi contribuții la problema statului dac, în *Dacica*, Cluj, 1972, pg. 53-54
- Dana 2006 Dana, Dan, The Historical Names of the Dacians and Their Memory: New Documents and a Preliminary Outlook, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Historia 1*”, Cluj-Napoca, 2006, pg. 99 - 127
- Dana 2007 Dana, Dan, Oroles ou Rholes? (Justin XXXII, 3, 16), în „*Dacia*” SN, LI/2007, Institutul de Arheologie Vasile Pârvan, București, pg. 233-239
- Derrow 2008 Derrow, P.S, Rome, the fall of Macedon and the sack of Corinth, în Astin, A.E., Walbank, F.W. (ed.), *The Cambridge Ancient History VIII – Rome and the Mediterranean to 133 BC* - ed. Cambridge University Press, p. 290 - 323
- Ferencz 2006 Ferencz, Iosif, Vasile, Relații etnice sau relații interculturale? Privire asupra unor realități istorice din ale Transilvaniei în secolul al II-lea î.Chr., în „*Bibliotheca Septemcastrensis*” XXI, ed. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Alba Iulia
- Ferencz 2008 Ferencz, Iosif, Vasile, Unelte și ustensile în descoperirile din La Tene-ul timpuriu și mijlociu din zona Mureșului mijlociu, în „*Brukenthal Acta Musei*” III.1, ed. Altip Alba Iulia, pg. 89-100
- Glodariu 1970 Glodariu, Ioan, Bemerkungen uber einer Dakerkonig, în „*Acta Musei Napocensis*” VII, 1970, pg. 501-505
- Hojte 2005 Hojte, Jakib Munk, The Date of the Alliance between Chersonesos and Pharnaces (IOSPE I, 2, 402), and its Implications, în Stolba, Vladimir F. Hannestad, Lise (ed.), “*Black Sea Studies - Chronologies of the Black Sea Area in the Period C. 400-100 BC*”, Aarhus University, pg. 137-152
- Lica 1997 Lica, Vasile, Începuturile relațiilor Romei cu dacii – Pompeius și Oroles, în „*Ephemeris Napocensis*” VII/1997, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca, pg. 11 – 29
- Nemeti J. 2007 Nemeti, Janos, Cuvânt înainte, în Ferencz, Iosif Vasile, „*Celții pe Mureșul Mijlociu – La Tene-ul timpuriu și mijlociu în bazinul mijlociu al Mureșului (sec. IV – II î. Hr.)*”, ed. Luca, Sabin Adrian, ed. Altip, Alba Iulia 2007
- Nistorescu 2010 Nistorescu, Laurențiu, Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (I), în *Studii de Istoria Banatului nr 34*, ed. Universității de Vest, Timișoara 2010, pg. 23-42
- Opreanu 1997 Opreanu, Coriolan, Vestul Daciei Romane și Barbaricum în epoca lui Traian, în „*Civilizația romană în Dacia*”, M. Bărbulescu (coord.), Centrul de Studii Transilvane & Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca 1997, p. 28 - 51
- Părpăuță 2005 Părpăuță, Tiberiu, Câteva considerații privind prezența monedei în Dacia nord-dunăreană, în „*Cercetări numismatice IX-XI*”, București, pg. 37-98
- Petac et alii 2010 Petac, Emanuel, Vasiliță, Ștefan, Ioniță, Virgil, Considerații privind un tip monetar histrian rar din perioada elenistică, în „*Studii și Cercetări de Numismatică*” s.n., I (XIII), București, pg. 181-187
- Popa 2004 Popa, Cristian Ioan, Descoperiri dacice pe valea Cugirului, în „*Acta Musei Devensis Daco-Getii*”, ed. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva 2004, p. 83 - 166
- Sîrbu 2000 Sîrbu, Valeriu, The connection between the tomb and the status of the dead with the Getic-Dacians, în „*Pratiques funeraires dans l’Europe des IIIe –Ive s.av.J.-C. / Actes du IIIe Colloque International d’Archeologie Funeraire*”, ed. Institutul de Cercetări Eco-Arheologice, Tulcea, 2000, pg. 183 - 212
- Vulpe 2007 Vulpe, Alexandru, Burobostes. Ein Dakischer Konig im II Jh. V. Chr.? (Zu Trogus, Prol. XXXII), în „*Dacia*” SN, LI/2007, București, pg. 227 - 231
- Wallbank 2008 Wallbank, F.W, Macedonia and Gece, în Astin, A.E., Walbank, F. W. (ed.), *The Cambridge Ancient History VII/1 – The Hellenistic World* - ed. Cambridge University Press, p. 221 - 256

- Zirra et alii 1993 Zirra, V., Conovici, N., Trohani, G., Gheorghe, P., Alexandrescu, P., Gâta, GHZ., Zirra, V.V., La station fortifiée de „Cetatea Jidovilor” (Cotofenii din Dos, dép. de Dolj), în “Dacia” 37, 1993, 79-157

IV. Webografie

- RAN <http://ran.cimec.ro/>
- Appian <http://www.livius.org/ap-ark/appian/appian.html> , 15.12.2009
- Arrian <http://websfor.org/alexander/arrian/intro.asp> , 20.12.2009
- Caesar <http://old.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Caes.+Gal.+toc> , 20.12.2009
- Dio Cassius http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html , 27.12.2009
- Frontinius <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Frontinius/Stratagemata/home.html> , 31.12.2009
- Garzonio 2003 <http://www.hummet.unipi.it/slifo> , 25.10.2010, Garzonio, Jacopo, Per l'interpretazione dell'etnonimo gallico tectosages, în Rivista Telematica del Dipartimento di Linguistica dell'Universita di Pisa 1/2003, p. 253-275
- Plutarh <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarh/Lives/home.html> , 10.12.2009
- Polybius <http://old.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Plb.+toc> , 10.12.2009
- Ptolemeu <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazeteer/Periods/Roman/Texts/Ptolemy/home.html> , 10.12.2009
- Marinoiu et alii 2004 <http://www.archweb.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2004/cd/index.htm> , 10.05.2010
- Zirra et alii 2005 <http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2005/cd/index.htm> , 10.05.2010

Abstract:

Despite the weak attempts at identifying the Getic king Oroles with Rholes, one of the kings who ruled after Burebista, Oroles was a distinct personality who reigned (as his contemporary Rubobostes in Western Dacia) in an age of political and military resurgence in the kingdom of Getia. During Oroles's rule, Getia was actively involved in the issues concerning the Black Sea-Balkan area, and its co-operation with the more recent (Western) Dacian kingdom was the background of the future political union that took place in the time of Burebista and Deceneu. The key to reconstructing the events in their chronological order lies in the two wars between the Getae and the Bastarnae, caused by the latter's involvement in Macedonia's fight against the Romans in 179 and 175 BC.